

Włodzimierz Sochacki

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
Program nauczania w liceach i technikach
Zakres podstawowy

**Minister Edukacji Narodowej i Sportu dopuszcza do użytku szkolnego program nauczania pod tytułem: „Wiedza o społeczeństwie. Program nauczania dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum. Zakres podstawowy, autorstwa Włodzimierza Sochackiego przeznaczony dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, recenzowany przez dr. Jacka Piotrowskiego, dr. hab. Romana Bäckera i dr hab. Aleksandrę Korwin-Szymanowską.
Numer dopuszczenia: DKOS-4015-39/02**

Skład i łamanie: Eryk Krawczyński

Projekt okładki: Stefan Drewiczewski, FOQS

Redaktor: Teresa Maciszewska

Nadzór edytorski: Magdalena Hamid

© Copyright by Oficyna Edukacyjna * Krzysztof Pazdro Sp. z o.o.
Warszawa 2002 r.

Druk i oprawa: Przedsiębiorstwo Wydawniczo-Poligraficzne „GRYF“ SA
Ciechanów, ul. Sienkiewicza 51

Wydanie I, Warszawa 2002 r.
Oficyna Edukacyjna * Krzysztof Pazdro Spółka z o.o.
ul. Kościańska 4, 01-695 Warszawa
www.pazdro.com.pl
e-mail: pazdro.@pazdro.com.pl

ISBN 83-89023-03-2

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
Cele edukacyjne	5
Cele poznawcze	5
Cele kształcące	7
Cele wychowawcze	7
Treści programowe	7
Życie społeczne	7
Polityka i państwo	8
Myśl polityczna	9
Podstawy prawa	10
System polityczny III RP	10
Unia Europejska i prawo wspólnotowe	11
Procedury osiągnięcia celów	12
Postulaty metodyczne	12
Metody preferowane w dydaktyce wiedzy o społeczeństwie	13
Środki dydaktyczne	14
Spodziewane osiągnięcia uczniów	14
Metody oceny osiągnięć uczniów	15
Podsumowanie	16

Wprowadzenie

Poniższy program nauczania wiedzy o społeczeństwie zgodny jest z opracowaną przez MEN podstawą programową kształcenia ogólnego dla liceów, opublikowaną w Dzienniku Ustaw nr 61 z 21 maja 2001 roku. Realizowany ma być w wymiarze dwóch godzin w cyklu nauczania. Szczególnie rozbudowano w nim partie materiału dotyczące funkcjonowania instytucji państwa i procedur demokratycznych, a także podstaw wiedzy prawniczej i prawa europejskiego. Te dziedziny kształcenia wydają się bowiem szczególnie ważne dla młodych ludzi chcących być aktywnymi członkami społeczeństwa obywatelskiego w dobie włączania się naszego kraju w proces integracji europejskiej.

Realizacji programu nauczania wiedzy o społeczeństwie najpełniej może służyć holistyczna koncepcja edukacyjna. Jej podstawowymi zasadami są:

- spójne rozwijanie u uczniów sfery intelektualnej, emocjonalnej, społecznej i kreatywnej;
- przedstawianie wiedzy w szerokim kontekście kulturowym, politycznym i etycznym;
- stawianie przed uczniami zagadnień i problemów o charakterze interdyscyplinarnym; przedmiot „wiedza o społeczeństwie” stwarza ku temu szczególne możliwości, integruje bowiem wiedzę z kilku dziedzin nauk społecznych (socjologii, politologii, prawa, współczesnych stosunków międzynarodowych).

Cele edukacyjne

Nauczanie przedmiotu „wiedza o społeczeństwie” ma dwa zasadnicze cele: dostarczenie uczniom podstaw wiedzy socjologicznej, politologicznej i prawniczej oraz ukształtowanie w nich szeroko rozumianej świadomości obywatelskiej. Osiągnięcie tych celów jest warunkiem prawidłowego funkcjonowania w przyszłości społeczeństwa demokratycznego w naszym kraju. Drogą do ich realizacji są następujące szczegółowe cele edukacyjne:

Cele poznawcze

Nauka wiedzy o społeczeństwie służy poznaniu i zrozumieniu:

- miejsca i wyjątkowości człowieka w świecie przyrody;
- mechanizmów powstawania i oddziaływania wzorców kulturowych;
- funkcjonowania podstawowych struktur społecznych;
- społecznej roli prawa, moralności, religii i obyczaju;

- mechanizmów podejmowania decyzji w grupach społecznych;
- historycznej zmienności form życia społecznego;
- cech charakterystycznych współczesnego społeczeństwa masowego;
- funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w ustroju demokratycznym;
- roli społeczności lokalnych w samoidentyfikacji jednostek i wyzwaniu aktywności społecznej;
- roli narodu jako wielkiej grupy społecznej;
- polityki jako formy aktywności o podstawowym znaczeniu dla losów społeczeństwa;
- roli i znaczenia instytucji państwa;
- istoty oraz mechanizmów działania ustroju demokratycznego;
- istoty oraz mechanizmów działania ustroju autorytarnego i totalitarnego;
- roli klasy średniej w społeczeństwie demokratycznym;
- celów i zasad działania partii politycznych we współczesnym świecie;
- charakterystyki systemów politycznych występujących w państwach demokratycznych;
- znaczenia środków masowego przekazu w społeczeństwach demokratycznych;
- roli ideologii i doktryn politycznych w życiu społecznym;
- treści programowych głównych nurtów politycznych współczesnego świata;
- podstawowych kategorii prawnych oraz mechanizmów stanowienia prawa;
- relacji zachodzących między prawem a innymi systemami normatywnymi;
- zasad ustroju konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej;
- katalogu praw obywatelskich w Polsce i konstytucyjnych gwarancji ich przestrzegania;
- zasad polskiego prawa wyborczego;
- ustawodawstwa regulującego działalność partii politycznych w III RP;
- mechanizmów działania oraz zakresu kompetencji władzy ustawodawczej i wykonawczej w Polsce;
- systemu wymiaru sprawiedliwości w III RP;
- uprawnień oraz struktury samorządu terytorialnego w Polsce;
- etapów integracji europejskiej;
- struktury organizacyjnej i polityki Unii Europejskiej;
- koncepcji dotyczących przyszłego modelu Unii Europejskiej;
- zasad tworzenia prawa Unii Europejskiej;
- znaczenia konwencji uchwalonych przez Radę Europy.

Cele kształcące

Nauka wiedzy o społeczeństwie służy kształtowaniu umiejętności:

- interpretowania mechanizmów życia społecznego;
- dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych między sferą życia społeczno-gospodarczego a polityką;
- określania i argumentowania własnych poglądów politycznych;
- wyszukiwania potrzebnych aktów prawnych i interpretowania ich treści;
- świadomego i czynnego udziału w życiu społeczeństwa obywatelskiego;
- interpretowania wyników sondaży opinii publicznej oraz wyników wyborów.

Cele wychowawcze

Nauka wiedzy o społeczeństwie służy kształtowaniu następujących wartości i postaw:

- akceptacji wartości demokratycznych;
- patriotyzmu;
- tolerancji wobec odmiennych poglądów i postaw, o ile nie prowadzą one do burzenia demokratycznego porządku społecznego;
- rozwijaniu poczucia współodpowiedzialności za społeczeństwo i państwo;
- rozwijaniu cnót społecznych i obywatelskich.

Treści programowe

Życie społeczne

1. Wpływ środowiska społecznego na kształtowanie człowieka; cechy dziedziczne a proces socjalizacji.
2. Kultura i wzorce kulturowe; mechanizm przekazywania wzorców kulturowych; różnorodność kultur – matriarchat, patriarchat; wzorce kulturowe a role społeczne – model małżeństwa, rola młodzieży i ludzi starszych, społeczne role kobiety i mężczyzny; kultura jako dziedzictwo ludzkości.
3. Jednostka a grupa społeczna; kryteria klasyfikacji grup społecznych – grupy formalne i nieformalne, małe i duże, dobrowolne i automatyczne, trwałe i nietrwałe, pierwotne i wtórne; subkultury młodzieżowe.
4. Rodzina jako grupa społeczna – jej funkcje i znaczenie, jej formy w różnych kulturach; pojęcie i rola grupy odniesienia.
5. Osobowość autorytarna i demokratyczna; sposoby podejmowania decyzji w grupie – sytuacja władzy, głosowania, kompromisu.

6. Społeczność lokalna; pojęcie „małej ojczyzny”.
7. Społeczeństwo – jego charakter i struktura; historyczna zmienność form życia społecznego – społeczeństwa myśliwsko-zbierackie, prerolnicze, pasterskie, rolnicze, przemysłowe, postindustrialne i informatyczne.
8. Struktura klasowo-warstwowa; przemiany we współczesnych społeczeństwach industrialnych i postindustrialnych; status społeczny jednostek i zjawisko rozbieżności cech położenia społecznego; ruchliwość społeczna pionowa i pozioma; przemiany w strukturze społeczeństwa polskiego.
9. Naród jako wspólnota dziejów; znaczenie świadomości narodowej; cechy kształtujące naród.
10. Współczesne treści patriotyzmu; patriotyzm a nacjonalizm; stereotypy narodowe; „ojczyzna ideologiczna” a „ojczyzna prywatna”; co to znaczy być Europejczykiem; etnocentryzm i ksenofobia.

Polityka i państwo

1. Polityka jako zjawisko społeczne; definicje polityki; konflikt i kompromis w polityce; elita polityczna otwarta i zamknięta.
2. Władza jako zjawisko społeczne; rodzaje legitymizacji władzy: władza tradycyjna, legalna i charyzmatyczna.
3. Kultura polityczna i jej typy: zaściankowy, poddańczy, uczestniczący; kultura i etyka życia publicznego.
4. Państwo jako polityczna organizacja społeczeństwa; pojęcie suwerenności; funkcje współczesnego państwa – wewnętrzna, zewnętrzna, gospodarczo-organizatorska, socjalna, kulturalno-oświatowa; teorie pochodzenia państwa.
5. Historyczne formy ustrojów państwowych – demokracja ateńska, republika rzymska i cesarstwo, monarchia patrymonialna, monarchia stanowa, monarchia absolutna, demokracja szlachecka, monarchia konstytucyjna, republika; klasyfikacja ustrojów politycznych według Platona i Arystotelesa.
6. Ustroje polityczne XX wieku: demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm; ich cechy charakterystyczne oraz baza społeczna; wartości demokratyczne i ich historyczne korzenie; rola klasy średniej w społeczeństwie demokratycznym; społeczeństwo obywatelskie jako społeczeństwo samoorganizujące się.
7. Formy państw we współczesnym świecie: państwo unitarne, federacja, konfederacja; monarchie i republiki.
8. Systemy państwowe w ustroju demokratycznym: parlamentarny i prezydencki; warianty systemu parlamentarnego: parlamentarno-gabinetowy, gabinetowo-parlamentarny, kanclerski, parlamentarno-komitetowy; systemy mieszane (np. we Francji).

9. Systemy wyborcze: proporcjonalny i większościowy; progi wyborcze; sposoby obliczania głosów.
10. Partie polityczne we współczesnym świecie – ich rola i funkcje; geneza partii politycznych: koterie arystokratyczne, partie klubowe, partie masowe; systemy partyjne: monopartyjny, dwupartyjny, wielopartyjny.
11. Opinia publiczna; rola środków masowego przekazu w odzwierciedlaniu oraz kształtowaniu opinii publicznej; „czwarta władza” i jej rola polityczna.
12. Aktywność i bierność polityczna w państwach demokratycznych.

Myśl polityczna

1. Pojęcie ideologii, doktryny i programu politycznego.
2. Konserwatyzm; główni przedstawiciele: Edmund Burke, Francois Rene de Chateaubriand, Joseph de Maistre, Michael Oakeshott; system wartości: tradycja, religia, rodzina, hierarchia społeczna, poszanowanie prawa; zasada ciągłości historycznej; krytyka społeczeństwa masowego; rządy elit.
3. Liberalizm; główni przedstawiciele: John Locke, Adam Smith, Benjamin Constant, John Stuart Mill, Friedrich August von Hayek, Raymond Aron, Milton Friedman; system wartości: jedynym ograniczeniem wolności jednostki jest wolność innych osób, katalog wolności jednostki, własność jest gwarancją wolności jednostki, państwo w charakterze „nocnego stróża”, wolny rynek, idea społeczeństwa otwartego; demokracja jako poszanowanie praw mniejszości.
4. Socjaldemokracja; źródła historyczne: teoria Karola Marksa, rewizjonizm Eduarda Bernsteina; system wartości: sprawiedliwość społeczna, równość szans; redystrybucja dochodu narodowego i podatek progresywny; polityka reform społecznych i koncepcja państwa dobrobytu; postulat uspołecznienia zarządzania.
5. Chrześcijańska demokracja; źródła: encyklika „Rerum Novarum” Leona XIII, personalizm Jacquesa Maritaina i Emmanuela Mouniera; system wartości: godność osoby ludzkiej, solidaryzm społeczny, dobro wspólne; zasada pomocniczości państwa; znaczenie demokracji lokalnej; społeczna gospodarka rynkowa; krytyka konsumpcjonizmu.
6. Komunizm; leninizm, stalinizm, maoizm, trockizm; idea dyktatury proletariatu; rola partii nowego typu; kolektywizacja i nacjonalizacja; „wrogość ludu”; teza o zaostrzeniu się walki klasowej; wizja społeczeństwa komunistycznego.
7. Faszizm włoski; państwo faszystowskie jako najwyższa wartość moralna; społeczeństwo korporacjonistyczne; idea imperium śródziemnomorskiego; gloryfikacja wojny; rola *duce*.

8. Narodowy socjalizm w Niemczech; hierarchizacja społeczeństwa i bezwzględne posłuszeństwo; Żydzi jako wróg obiektywny narodu niemieckiego; rasizm – Niemcy narodem panów; idea przetrwania żywej i Tysiącletniej Rzeszy.
9. Doktryny marginalne: anarchizm, syndykalizm; idea rewolucji anarchistycznej i likwidacji instytucji państwa; związki zawodowe zamiast państwa.

Podstawy prawa

1. Prawo jako system normatywny; relacje między prawem a moralnością; prawo a obyczaj; prawo a religia.
2. Funkcje prawa: kontrola zachowań, rozdział dóbr i ciężarów, regulacja konfliktów; pojęcie podmiotów prawa.
3. Rodziny prawa: kontynentalne i anglosaskie; rola precedensu w stanowieniu prawa; znaczenie kodyfikacji; hierarchia aktów prawnych.
4. Gałęzie prawa: prawo konstytucyjne, administracyjne, cywilne, karne, rodzinne i opiekuńcze; prawo międzynarodowe publiczne i jego stosunek do prawa wewnętrznego.
5. Geneza praw człowieka; prawo naturalne a prawo stanowione; pierwsze akty prawne zawierające katalog praw człowieka; trzy generacje praw człowieka.
6. Pojęcie normy prawnej i przepisu prawnego; cechy języka aktów prawnych; struktura aktu prawnego: część nieartykułowana i artykułowana; obowiązywanie aktu prawnego – *vacatio legis*; sposób ogłaszania aktów prawnych.
7. Elementy historii prawa – kodeks Hammurabiego, prawo starożytnej Grecji – Drakon, Likurg, prawo rzymskie, kodeks Justyniana, akty prawne rewolucji francuskiej i amerykańskiej, kodeks Napoleona.
8. Sposoby wyszukiwania przepisów prawnych: *Dziennik Ustaw*, *Monitor Polski*, archiwum prawne *Rzeczypospolitej*, zasoby internetowe; stosowanie argumentacji prawnej na poparcie swojego stanowiska.

System polityczny III RP

1. Rola konstytucji w systemie ustrojowym; struktura, treść i funkcje konstytucji.
2. Przemiany ustrojowe w Polsce w latach 1989–1997; nowelizacje Konstytucji z roku 1952; Mała Konstytucja z roku 1992; okoliczności uchwalenia Konstytucji III RP w roku 1997.
3. Zasady Konstytucji III RP: suwerenności narodu, demokratycznego państwa prawa, niepodległości i suwerenności RP, podziału władzy, reprezentacji, pluralizmu politycznego, społecznej gospodarki rynkowej, samorządności.

4. Prawa i obowiązki człowieka i obywatela w Konstytucji RP.
5. Przepisy prawa wyborczego; zasady finansowania kampanii wyborczej; cisza wyborcza.
6. Referendum i obywatelska inicjatywa ustawodawcza; referendum ogólnokrajowe i gminne.
7. Partie polityczne w Polsce; prawna pozycja partii; jakie partie są zakazane; zasady finansowania partii; główne partie na polskiej scenie politycznej.
8. Parlament RP; pozycja ustrojowa parlamentu; status posła i senatora; immunitet parlamentarny; funkcje parlamentu; etapy procesu ustawodawczego; wewnętrzna struktura organizacyjna Sejmu i Senatu.
9. Prezydent RP; zasady elekcji; pozycja ustrojowa prezydenta; kompetencje głowy państwa przy powoływaniu rządu, w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej; kompetencje nominacyjne głowy państwa.
10. Rada Ministrów; pozycja ustrojowa i skład; zasada domniemania kompetencji na rzecz Rady Ministrów; zasady powoływania rządu; mechanizm konstruktywnego wotum nieufności; rola premiera; konstytucyjna odpowiedzialność członków rządu; komitety Rady Ministrów; rola Rady Legislacyjnej.
11. Wymiar sprawiedliwości; zasady wymiaru sprawiedliwości: instancyjność, kolegialność, jawność, prawo oskarżonego do obrony; sądy powszechne, sądownictwo administracyjne, sądownictwo wojskowe; Sąd Najwyższy; Trybunał Konstytucyjny; Trybunał Stanu; organy kontroli przestrzegania prawa: prokuratura, Rzecznik Praw Obywatelskich, Najwyższa Izba Kontroli.
12. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – jej zadania i funkcje wobec mediów publicznych i prywatnych.
13. Narodowy Bank Polski i jego uprawnienia; kompetencje Rady Polityki Pieniężnej.
14. Samorząd terytorialny; istota samorządności; trójszczeblowość samorządu; zasady funkcjonowania samorządu; zadania własne i zlecone; struktura samorządu: organy stanowiące i wykonawcze; instytucja referendum gminnego; nadzór Rady Ministrów i wojewodów.
15. Związki zawodowe i związki pracodawców; prawo do strajku; główne polskie centrale związkowe i organizacje pracodawców.

Unia Europejska i prawo wspólnotowe

1. Dzieje integracji europejskiej: 1951 – traktat paryski o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali; 1957 – traktaty rzymskie o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Euratomu; 1968 – unia celna i

swobodny przepływ siły roboczej; 1985 – Jednolity Akt Europejski; 1992 – traktat z Maastricht o utworzeniu Unii Europejskiej; 1999 – rozpoczęcie wprowadzania wspólnej waluty euro, traktat amsterdamski pogłębiający integrację; traktat nicejski.

2. Proces rozszerzania Unii i jego perspektywy.
3. Cele i polityka Unii Europejskiej – trzy filary: współpraca gospodarczo-społeczna (unia walutowa, wspólna polityka rolna, swobodny przepływ ludzi, kapitału, towarów i usług), współpraca w dziedzinie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych; obywatelstwo europejskie.
4. Instytucje Unii Europejskiej – Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości.
5. Mechanizm podejmowania decyzji w Unii Europejskiej – zasada jednomyślności, zasada większości kwalifikowanej, zasada większości bezwzględnej; podział głosów między poszczególne państwa w Radzie Unii Europejskiej.
6. Prawo unijne: traktaty założycielskie, rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, zalecenia i opinie; wspólnotowe prawo gospodarcze, ujednolicanie prawa cywilnego, zasada pomocniczości.
7. Europa jako federacja czy Europa ojczyzn; projekty wewnętrznego reformowania Unii Europejskiej – koncepcja „różnych szybkości” integracji; regionalizm a Unia Europejska.
8. Rada Europy i jej uprawnienia w dziedzinie praw człowieka i współpracy europejskiej; 1950 – Europejska Konwencja Praw Człowieka; konwencje w dziedzinie praw społecznych, ochrony danych osobowych i prywatności, prawa karnego i prawa administracyjnego; Komitet Ministrów i Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy; Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Procedury osiągnięcia celów

Postulaty metodyczne

W realizacji programu mogą być stosowane wszystkie metody, które do tej pory sprawdziły się przy nauczaniu wiedzy o społeczeństwie na poziomie licealnym. Nauczyciel realizujący program powinien jednak stosować następujące metody postępowania:

- nacisk w procesie nauczania musi być położony zarówno na wiedzę fakto-graficzną, jak i na analizowanie mechanizmów zjawisk oraz procesów społecznych i politycznych; fakty mają służyć nie jako cel sam w sobie, lecz jako ilustracja omawianych związków przyczynowo-skutkowych i zależności;
- przedmiot „wiedza o społeczeństwie” ma charakter interdyscyplinarny, dlatego z równą uwagą należy traktować treści socjologiczne, politologiczne i prawne, a także wiedzę z dziedziny stosunków międzynarodowych oraz geografii politycznej;
- ustrój polityczny III Rzeczypospolitej należy przedstawiać na szerszym tle porównawczym, zestawiając go z systemami parlamentarnymi występującymi zarówno w Europie, jak i w innych częściach świata;
- dużą wagę należy przywiązywać do zachęcania uczniów, by samodzielnie zdobywali wiedzę społeczno-polityczną, na przykład poprzez indywidualnie bądź grupowo przygotowywane referaty monograficzne.

Metody preferowane w dydaktyce wiedzy o społeczeństwie

- metody asymilacji wiedzy – to znaczy metody oparte na posługiwaniu się słowem mówionym i pisanym;
- pogadanka – dialog między nauczycielem a uczniami, w trakcie którego nauczyciel przekazuje nową wiedzę, skłaniając jednocześnie uczniów do samodzielnego wyciągania wniosków poprzez zadawania naprowadzających pytań i rozmowę;
- wykład – powinien być jasno i logicznie skonstruowany, gdyż dzięki temu uczniom łatwiej będzie sporządzić notatkę; ważne jest zaangażowanie emocjonalne nauczyciela podczas wygłaszania wykładu, odpowiednia mimika i modulacja głosu, przeciwdziałające znużeniu uczniów; powinni oni mieć prawo zadawania pytań, co urozmaica tok wykładu.
- praca z tekstem aktu prawnego, tekstem naukowym bądź publicystycznym; metoda ta powinna być na przykład zastosowana przy omawianiu tematu „Wybrane zagadnienia z kodeksów prawa polskiego”. Uczniowie wyszukują z kodeksu karnego przepisy dotyczące obowiązujących kar za wykroczenia oraz rodzaje przestępstw: występki i zbrodnie. Wynikiem pracy z tekstem źródłowym jest wspólne sporządzenie tabeli zawierającej katalog naruszeń prawa oraz odpowiadających im kar. Z kolei w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym uczniowie wyszukują przepisy mówiące o wzajemnych obowiązkach małżonków, a także wzajemnych obowiązkach rodziców i dzieci i sporządzają na tablicy stosowną tabelę. Metoda pracy z tekstem źródłowym może być również zastosowana przy realizacji tematu „Zasady zakładania i prowadzenia organizacji pozarządowych”. W tym

przypadku uczniowie analizują „Ustawę o stowarzyszeniach”, wynotowując przepisy mówiące o warunkach zakładania i działalności stowarzyszeń.

- metody aktywizujące:
 - debata – analiza argumentów za i przeciw. Można na przykład zrealizować debatę na temat „Perspektywy Unii Europejskiej – federacja czy Europa ojczyzn”. Spośród uczniów wybieramy dwa sześciuosobowe zespoły. Jeden przygotowuje argumenty na rzecz federacji europejskiej i przeciw konfederacji, drugi na rzecz konfederacji i przeciw federacji. Następnie argumentacja obu zespołów zostaje przedstawiona na forum klasy, uczestnicy przeciwnych zespołów mogą wchodzić ze sobą w polemikę. Reszta klasy występuje w roli jury: po zakończeniu debaty w głosowaniu decyduje, które stanowisko zyskało większą aprobatę;
 - dyskusja punktowana – tę metodę można stosować przy omawianiu wielu aktualnych tematów, takich jak na przykład „Państwo liberalne czy państwo opiekuńcze”, „Przyczyny terroryzmu we współczesnym świecie”.
- metoda projektu – uczniowie pod dyskretną opieką nauczyciela przygotowują daną partię materiału, poprzez samodzielne sformułowanie tematu i poszukiwanie rozwiązań. Metoda ta rozwija kreatywność uczniów i ich samodzielne myślenie. Efektem pracy uczniów jest pisemny raport, obejmujący opis rozwiązania postawionego problemu. Raport prezentowany jest na forum klasy. Ważne jest, by uczniowie nie czytali raportu, lecz opowiedzieli jego treść.

Środki dydaktyczne

- podręcznik wiedzy o społeczeństwie, autorstwa Włodzimierza Sochackiego;
- zasoby internetowe: teksty aktów prawnych, encyklopedie multimedialne, strony organów państwowych RP, strony Unii Europejskiej i jej organów;
- biblioteczka podręczna, zawierająca Konstytucję III RP, kodeksy z różnych dziedzin prawa, kompendia wiedzy politologicznej i socjologicznej;
- czasopisma społeczno-polityczne, np. *Polityka*, *Wprost*;
- telewizor i magnetowid, umożliwiające prezentację nagranych programów publicystycznych, na przykład *Forum* czy *Kropka nad i*.

Spodziewane osiągnięcia uczniów

- znajomość podstawowych mechanizmów życia społecznego;
- umiejętność interpretowania zjawisk społecznych;
- umiejętność współdziałania w grupie społecznej; znajomość rodzajów i cech charakterystycznych poszczególnych grup społecznych;

- rozumienie idei społeczeństwa obywatelskiego i zasad jego funkcjonowania;
- rozumienie mechanizmów funkcjonowania ustroju demokratycznego;
- rozumienie mechanizmów funkcjonowania ustroju autorytarnego i totalitarnego;
- znajomość i umiejętność scharakteryzowania podstawowych nurtów współczesnej myśli politycznej;
- umiejętność porównywania poszczególnych nurtów myśli politycznej;
- umiejętność uczestniczenia w debacie politycznej oraz precyzyjnego formułowania i obrony swoich racji;
- znajomość struktury życia politycznego w III Rzeczypospolitej oraz zadań i kompetencji instytucji życia publicznego;
- rozumienie podstawowych pojęć z dziedziny prawa;
- umiejętność korzystania z *Dziennika Ustaw* i *Monitora Polskiego*;
- znajomość zasad i mechanizmów tworzenia prawa;
- znajomość struktury i zasad funkcjonowania instytucji Unii Europejskiej;
- rozumienie dylematów integracji europejskiej;
- umiejętność interpretowania i oceny zjawisk związanych z procesem integracji europejskiej.

Metody oceny osiągnięć uczniów

1. Poziom wymagań minimalnych – na ocenę dopuszczającą:
 - uczeń posiada niepełną wiedzę określoną w podstawie programowej;
 - potrafi przedstawić najważniejsze informacje dotyczące życia politycznego i społecznego w Polsce i na świecie;
 - dysponuje skromnym zasobem słownictwa z dziedziny nauk społecznych i prawa.
2. Poziom wymagań podstawowych – na ocenę dostateczną:
 - uczeń posiada pełną wiedzę określoną w podstawie programowej;
 - potrafi ustalać związki przyczynowo-skutkowe;
 - formułuje proste wnioski, korzystając z podstawowych źródeł informacji.
3. Poziom wymagań na ocenę dobrą:
 - uczeń posiada pełną wiedzę określoną programem nauczania;
 - potrafi porównywać fakty i wyjaśniać różnice w ich interpretacji;
 - swobodnie porównuje zjawiska i procesy społeczne;
 - posiada duży zasób słownictwa z dziedziny nauk społecznych i prawa.
4. Poziom wymagań na ocenę bardzo dobrą:
 - uczeń posiada pełną wiedzę określoną programem nauczania;
 - potrafi bronić swoich racji na forum publicznym (w dyskusji, debacie);

- swobodnie korzysta z różnorodnych źródeł informacji, w tym ze źródeł internetowych, potrafi przeprowadzać samodzielną kwerendę w bibliotekach;
 - integruje wiedzę z różnych przedmiotów.
5. Poziom osiągnięć wykraczający poza program nauczania - ocena celująca
- uczeń posiada wszystkie kompetencje wymienione w punkcie 4;
 - osiąga sukcesy w olimpiadach przedmiotowych i w konkursach: Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym, Wiedzy o Prawach Człowieka, Wiedzy o Parlamentaryzmie;
 - przygotowuje eseje monograficzne z pełnym wykorzystaniem aparatury naukowej.

Podsumowanie

Wynikiem realizacji powyższego programu powinno być rozbudzenie wśród uczniów autentycznego zainteresowania życiem społeczno-politycznym, chęci aktywnego w nim uczestniczenia oraz racjonalnego myślenia i działania w społeczeństwie demokratycznym.